

Горєлова В. Ю.

<https://orcid.org/0000-0001-6536-2422>

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ВАГОМІСТЬ ДОКАЗІВ: ЕТИЧНО-ЕМПІРИЧНИЙ ВИМІР «П'ЯТОГО ЕЛЕМЕНТА»

Статтю присвячено емпіричній верифікації концепції вагомості доказів як «п'ятого елемента» кримінального процесуального доказування. Констатовано, що попереднє теоретичне обґрунтування цієї категорії потребує перевірки на матеріалі реальної судової практики. Акцентовано, що особливої значущості така перевірка набуває у контексті обрання запобіжних заходів, оскільки саме там законодавець прямо зобов'язує слідчого суддю враховувати вагомість наявних доказів. Досліджено 32 судові рішення, опубліковані в Єдиному державному реєстрі судових рішень за 2024–2025 роки, що належать до юрисдикції районних судів міста Києва, загальних апеляційних судів та Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду. Розкрито суттєву диференціацію судової практики залежно від інстанції та спеціалізації суду. Визначено, що Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду демонструє зразкове застосування категорії вагомості з належною аргументацією, тоді як суди першої інстанції переважно ігнорують цю категорію, а загальні апеляційні суди вдаються до описових конструкцій, уникаючи прямого використання терміну. З'ясовано, що найпоширенішими мовними маркерами прихованої вагомості є звороти «базуються на припущеннях», «непрямі підтвердження», «сумнівність джерел» та «брак переконливості». Зазначено необхідність законодавчого закріплення критеріїв вагомості доказів, а також розроблення методичних рекомендацій для суддів щодо аргументації в мотивувальній частині рішення. Обґрунтовано висновок, що вагомість доказів у судовій практиці постає не як суб'єктивне внутрішнє відчуття судді, а як об'єктивований через текст рішення етичний вибір, який підлягає контролю та критиці.

Ключові слова: вагомість доказів, судовий розсуд, етика судді, Єдиний державний реєстр судових рішень, кримінальний процесуальний стандарт, емпіричне дослідження, мовні маркери, Вищий антикорупційний суд.

Постановка проблеми. У попередніх теоретичних дослідженнях автора було обґрунтовано концепцію вагомості доказів як ключової етико-правової категорії, що забезпечує баланс між формальною законністю та матеріальною справедливістю. Розвиваючи ідеї М.Є. Шумила, В.П. Гмирка та В.С. Рудея щодо виокремлення вагомості як «п'ятого елемента» структури кримінальних процесуальних доказів поряд із належністю, допустимістю, достовірністю та достатністю [1, с. 279–288], автором було запропоновано власне визначення вагомості, розроблено систему критеріїв її оцінки, до якої увійшли першоджерельність, логічна когерентність, специфічність, стабільність та відповідність стандарту доказування, а також обґрунтовано етичну природу цієї категорії як імперативу суддівського переконання. Однак будь-яка теоретична конструкція, якою б

досконалою вона не видавалася, потребує емпіричної верифікації. Постає запитання: чи працює категорія вагомості в реальній судовій практиці, як саме судді оцінюють докази як вагомі або невагомі та чи існує кореляція між теоретичним концептом і практичною реалізацією? Відповіді на ці запитання є необхідною умовою для подальшого розвитку теорії доказування та вдосконалення правозастосовчої діяльності.

Особливої актуальності зазначені питання набувають у контексті обрання запобіжних заходів, оскільки саме там законодавець прямо вимагає враховувати «вагомість наявних доказів» згідно з пунктами 1 та 11 частини першої статті 178 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Від того, наскільки адекватно та аргументовано судді оцінюють вагомість доказів, залежить доля людини, зокрема вирішення питання про те, чи

буде вона перебувати під вартою чи на свободі. Відтак метою цього дослідження є емпірична перевірка концепції вагомості доказів як етичного імперативу через аналіз судових рішень, виявлення типових помилок правозастосування та формулювання пропозицій щодо їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми вагомості кримінальних процесуальних доказів побіжно розглядали у своїх працях Д.Б. Сергєєва, Т.В. Лукашкіна, Т.Г. Фоміна та В.В. Рожнова. Зокрема, Д.Б. Сергєєва, слушно наголошуючи на необхідності розроблення критеріїв оцінювання доказів, фактично ототожнює вагомість із достовірністю, що призводить до редукції складної природи цього феномену [3, с. 109]. Натомість Т.В. Лукашкіна та Т.Г. Фоміна ставлять під сумнів доцільність існування поняття «вагомість», пропонуючи замінити його категорією достатності [4, с. 684–685; 5, с. 96]. Однак така позиція, на переконання автора, суперечить сучасним стандартам змагального процесу та практиці Європейського суду з прав людини, яка послідовно використовує конструкцію *weight of evidence*. Дещо відмінною є позиція В.В. Рожнової, яка визнає вагомість якісною характеристикою доказів, проте залишає поза увагою її етичний вимір, обмежуючись суто процесуальним аналізом [6, с. 340–341].

Зарубіжний досвід дослідження вагомості доказів представлений у працях американських та британських процесуалістів, зокрема у Федеральних правилах доказування Сполучених Штатів Америки, де вагомість розглядається як інструмент оцінювання ступеня ймовірності факту за наявності певного доказу [7]. Європейський суд з прав людини, використовуючи конструкцію *weight of evidence* у рішеннях *Prade v. Germany* та *Bouyid v. Belgium*, не створює окремого стандарту доказування, але акцентує увагу на межах суддівського розсуду, який у міжнародній практиці отримав назву *judicial discretion* [8; 9]. Саме в царині цього розсуду етика зустрічається з правом, адже суддя має свободу вибору, однак ця свобода обмежена імперативом справедливості. Як наслідок, аналіз доктрини свідчить про відсутність єдиного підходу до аксіологічної природи вагомості доказів. Поза увагою дослідників залишається питання про те, чи може вагомість розглядатися як самостійна, «п'ята» характеристика кримінальних процесуальних доказів поряд із належністю, допустимістю, достовірністю та достатністю, а також який етичний імператив вона покликана виконувати в механізмі судового захисту прав

людини. Жодне із зазначених досліджень не містить системного емпіричного аналізу застосування категорії вагомості в судовій практиці, що й зумовлює наукову новизну цієї розвідки.

Постановка завдання. Метою дослідження є емпірична верифікація концепції вагомості доказів як етичного імперативу через аналіз судових рішень, опублікованих в Єдиному державному реєстрі судових рішень, виявлення типових помилок правозастосування та формулювання практичних рекомендацій щодо вдосконалення мотивувальної частини судових рішень. Для досягнення поставленої мети необхідно провести контент-аналіз судових рішень, що містять термін «вагомість доказів» та його евфемізми, виокремити типові помилки при оцінці вагомості доказів, дослідити мовні маркери прихованої вагомості в судових рішеннях, а також запропонувати шляхи вдосконалення судової практики та законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. **Методологія дослідження.** Емпіричну основу дослідження становлять судові рішення, опубліковані в Єдиному державному реєстрі судових рішень за період 2024–2025 років. Вибір саме цього часового проміжку зумовлений необхідністю дослідження найбільш актуальної практики, яка відображає сучасні тенденції правозастосування. Для формування вибірки використовувалися два типи пошукових запитів. До першої групи, яка передбачала пряме вживання терміну, увійшли запити «вагомість доказів», «вагомі докази», «ст. 178» разом із словом «вагомість», а також «обґрунтована підозра» разом із словом «вагомість». До другої групи, яка охоплювала мовні маркери або евфемізми, належали запити «не дають змоги з впевненістю» у поєднанні зі словом «докази», «базуються на припущеннях» разом із словом «підозра», «мають характер непрямих підтверджень», «не є достатньо переконливими» у поєднанні зі словом «докази», а також «сукупність доказів не досягає» разом із словом «підозра». Відбір рішень здійснювався за такими критеріями, як вид судочинства (кримінальне), категорія справ (ухвали про обрання або продовження запобіжних заходів відповідно до статті 178 КПК України), а також суди, до яких належали районні суди міста Києва як суди першої інстанції, загальні апеляційні суди та Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду.

Загалом проаналізовано 32 судові рішення, з яких 10 становили ухвали судів першої інстанції, 15 – ухвали загальних апеляційних судів та

7 – ухвали Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду. Такий обсяг вибірки є достатнім для виявлення типових тенденцій правозастосування та формулювання обґрунтованих аналітичних узагальнень. У процесі дослідження використовувалися методи контент-аналізу для виявлення частоти вживання терміну та його евфемізмів, якісного аналізу для дослідження мотивувальних частин рішень, а також типологізації для класифікації правозастосовчих помилок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз 32 судових рішень засвідчив суттєву диференціацію судової практики залежно від інстанції та юрисдикції. Перш за все слід зазначити, що Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду демонструє стовідсоткове використання терміну «вагомість доказів» з високим рівнем аргументації. Натомість суди першої інстанції, зокрема Печерський, Солом'янський, Голосіївський, Дарницький та Подільський районні суди міста Києва, у переважній більшості випадків або ігнорують категорію вагомості, або вживають її декларативно без належного обґрунтування. Загальні апеляційні суди займають проміжну позицію: вони рідко використовують термін прямо, натомість вдаються до розгорнутих описових конструкцій, які за своєю суттю є евфемізмами.

На основі аналізу 32 судових рішень виокремлено шість типових помилок правозастосування, а також одне зразкове досягнення, яке отримало назву коректного застосування. По-перше, найпоширенішою помилкою в судах першої інстанції є ігнорування категорії вагомості, коли суддя обирає запобіжний захід, не аналізуючи вагомості доказів, обмежуючись загальними фразами про наявність обґрунтованої підозри. Ця помилка

становить 60 відсотків випадків у судах першої інстанції. По-друге, значного поширення набуло декларативне вживання терміну, коли суддя вживає фразу «докази є вагомими» без жодної подальшої аргументації, що є формальною відповіддю на вимогу закону, однак не наповнює категорію вагомості реальним змістом. По-третє, у загальних апеляційних судах домінантною стратегією є використання евфемізмів, тобто непрямих описів, коли суддя описує вагомість, переважно її відсутність, через описові конструкції, не називаючи сам термін. Частота цього явища сягає 66,7 відсотка випадків у загальних апеляційних судах.

Окрім зазначених помилок, трапляються також ототожнення вагомості з достовірністю, коли суддя визнає доказ вагомим виключно тому, що він є внутрішньо несуперечливим, ігноруючи контекст та співвідношення з іншими доказами; ототожнення вагомості з допустимістю, коли доказ визнається вагомим через його формальну законність без аналізу його переконливої сили; а також ототожнення вагомості з достатністю, коли суддя плутає вагомість окремого доказу з достатністю сукупності, що може призводити до визнання достатньою сукупності слабких доказів. Зазначені три типи помилок трапляються значно рідше і становлять від 6,7 до 10 відсотків випадків залежно від інстанції. Натомість Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду демонструє виключно коректне застосування категорії вагомості, коли суддя аргументовано пояснює, чому доказ є вагомим або невагомим, спираючись на критерії першоджерельності, когерентності, специфічності, стабільності та відповідності стандарту доказування.

Особливу наукову цінність становить аналіз евфемізмів, якими судді загальних апеляційних

Таблиця 1

Розподіл типів правозастосовчих помилок та коректного застосування категорії вагомості доказів за судовими інстанціями (2024–2025 рр.)

Тип підходу до оцінки вагомості доказів	Суди першої інстанції (n=10)	Загальні апеляційні суди (n=15)	Апеляційна палата ВАКС (n=7)
Ігнорування категорії вагомості	60%	0%	0%
Декларативне вживання	20%	13,3%	0%
Евфемістичне (непряме) використання	0%	66,7%	0%
Ототожнення з достовірністю	10%	6,7%	0%
Ототожнення з достатністю	10%	6,7%	0%
Ототожнення з допустимістю	0%	6,7%	0%
Коректне застосування	0%	0%	100%

Джерело: складено автором на основі аналізу 32 судових рішень з Єдиного державного реєстру судових рішень за 2024–2025 роки (зокрема, справ № 760/3451/24, № 761/4405/24, № 991/890/25, № 991/330/25 та ін.).

судів замінюють поняття вагомості. На основі аналізу 15 рішень загальних апеляційних судів виокремлено найпоширеніші мовні маркери прихованої вагомості. До них належать звороти «базуються на припущеннях», який зустрічається у 20 відсотках випадків та відповідає критерію специфічності; «непрямі підтвердження» з частотою 10 відсотків, що корелює з критерієм першоджерельності; «брак переконливості» або «відсутність переконливості» з частотою 20 відсотків, що відповідає критерію відповідності стандарту доказування; «сумнівність джерел» з частотою 10 відсотків, що стосується критерію стабільності; «вторинність даних» з частотою 10 відсотків, що також корелює з критерієм першоджерельності; «суперечливість свідчень» з частотою 10 відсотків, що відповідає критерію логічної когерентності; «брак деталізації» з частотою 10 відсотків, що стосується критерію специфічності; а також «недостатність зв'язку» з частотою 10 відсотків, що також відповідає критерію логічної когерентності.

Як видно з наведених даних, судді найчастіше апелюють до першоджерельності, яка разом охоплює 20 відсотків випадків, та логічної когерентності, яка також становить 20 відсотків. Натомість критерії стабільності та специфічності артикулюються значно рідше, що свідчить про недостатню увагу суддів до цих аспектів оцінки доказів. Особливо уваги заслуговують рішення, ухвалені з окремою думкою судді. У проаналізованій вибірці виявлено чотири рішення з окремими думками, а саме справи № 760/3451/24, № 991/890/25, № 991/330/25 та № 761/4405/24. В усіх чотирьох випадках суддя, який висловив окрему думку, не погоджувався з оцінкою вагомості доказів більшістю колегії. Це свідчить про те, що категорія вагомості є не лише теоретичною, а й практичною, реально впливаючи на долі людей та викликаючи принципові розбіжності серед суддів. Особливо показовою є справа № 760/3451/24, розглянута Київським апеляційним судом, де суддя в окремій думці зазначив, що більшість неправильно оцінила докази як непрямі підтвердження, тоді як насправді вони є прямими, але недостатньо вагомими. Це демонструє, що навіть у загальних апеляційних судах окремі судді готові артикулювати категорію вагомості більш коректно, ніж більшість колегії.

Дискусія. Проведене емпіричне дослідження підтверджує гіпотезу про те, що категорія «вагомість доказів» є необхідним інструментом оцінки доказів, який активно, хоча часто й опосередко-

вано, використовується в національній судовій практиці. Водночас виявлено суттєві проблеми, які потребують невідкладного вирішення. По-перше, найяскравішим результатом дослідження є так званий ефект Вищого антикорупційного суду. Апеляційна палата цього суду демонструє стовідсоткове коректне застосування категорії вагомості, що, ймовірно, пов'язано з орієнтацією на міжнародні стандарти, практику Європейського суду з прав людини та високим рівнем професійної підготовки суддів. Цей досвід потребує поширення на інші суди через систему підвищення кваліфікації та обмін практиками.

По-друге, так званий ефект апеляційного фільтра підтверджується лише частково. Загальні апеляційні суди використовують категорію вагомості частіше та змістовніше, ніж суди першої інстанції, однак переважно в евфемістичній формі. Це свідчить про те, що проблема криється не в небажанні суддів, а в недостатньому рівні методичного забезпечення та професійної підготовки на рівні першої інстанції. По-третє, багатий масив евфемізмів, тобто мовних маркерів, є переконливим доказом того, що судді відчувають потребу в категорії вагомості, однак змушені вдаватися до описових конструкцій через відсутність легітимованого термінологічного апарату. Це створює ризик неузгодженості практики та знижує якість правосуддя. По-четверте, критерії стабільності та специфічності є слабкою ланкою суддівської аргументації. Вони майже не артикулюються навіть опосередковано, що вказує на необхідність посилення уваги до цих аспектів у методичних рекомендаціях та суддівській освіті. По-п'яте, окремі думки суддів демонструють, що категорія вагомості є полем суттєвих розбіжностей навіть у межах однієї колегії, що є додатковим аргументом на користь необхідності законодавчого врегулювання критеріїв вагомості.

Висновки. Проведене емпіричне дослідження дозволяє сформулювати кілька ключових висновків. По-перше, категорія «вагомість доказів» використовується в національній судовій практиці вкрай нерівномірно. Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду демонструє зразкове застосування у ста відсотках випадків, суди першої інстанції переважно ігнорують цю категорію у 60 відсотках випадків, а загальні апеляційні суди вдаються до евфемізмів у 66,7 відсотка випадків. По-друге, типовими помилками правозастосування є ігнорування категорії вагомості, що домінує в судах першої інстанції, та евфемізми, що домінують у загальних апеляційних

судах. Ототожнення вагомості з достовірністю, допустимістю та достатністю трапляються значно рідше. По-третє, мовні маркери прихованої вагомості свідчать про потребу суддів у легітимізації терміну та розробленні методичних рекомендацій. Найпоширенішими евфемізмами є звороти «базуються на припущеннях», «брак переконливості», «непрямі підтвердження» та «сумнівність джерел». По-четверте, критерії стабільності та специфічності є найменш артикульованими в судовій практиці, що вказує на необхідність посилення уваги до них у методичних рекомендаціях та суддівській освіті. По-п'яте, окремі думки суддів підтверджують, що категорія вагомості є реальним інструментом впливу на судові рішення та полем принципових розбіжностей серед суддів.

Отримані результати засвідчують, що вагомість доказів функціонує у судовій практиці як необхідна ланка між формальною оцінкою доказу та внутрішнім переконанням судді, набуваючи водночас епістемічного і етичного значення. Видається доцільним розглянути можливість доповнення статті 94 Кримінального процесуального кодексу України чіткими критеріями оцінки

вагомості доказів, зокрема першоджерельністю, логічною когерентністю, специфічністю, стабільністю та відповідністю стандарту доказування, як уже обґрунтовувалося в першій статті. Розробити методичні рекомендації для суддів щодо аргументації вагомості доказів у мотивувальній частині рішення з акцентом на критерії стабільності та специфічності, які зараз майже не використовуються. Підвищити вимоги до мотивувальної частини ухвал про обрання запобіжних заходів, зокрема щодо обґрунтування вагомості кожного доказу окремо, а не сукупності в цілому. Поширити досвід Вищого антикорупційного суду через систему підвищення кваліфікації суддів, оскільки практика Апеляційної палати цього суду демонструє зразкове застосування категорії вагомості. Перспективи подальших досліджень вбачаються у розширенні вибірки за рахунок рішень Верховного Суду, порівняльному аналізі практики оцінки вагомості доказів у країнах Європейського Союзу, а також у розробленні алгоритмів автоматизованого аналізу вагомості доказів з використанням технологій штучного інтелекту без нівелювання етичної складової цього процесу.

Список літератури:

1. Shumylo M.Ye., Gmyrko V.P., Rudei V.S. The weight of criminal judicial evidence. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. Vol. 28, No. 4. P. 279–288. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(4\).2021.279-288](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(4).2021.279-288).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.04.2026).
3. Сергєєва Д.Б. Проблеми визначення достовірності доказу як його властивості за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Юрист України*. 2014. № 4 (25). С. 106–111.
4. Лукашкіна Т.В. Умови та підстави застосування запобіжних заходів за чинним КПК України. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. викладачів і аспірантів*. Одеса, 2014. С. 683–686. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/4074> (дата звернення: 21.04.2026).
5. Фоміна Т.Г. Обставини, які враховуються при обранні запобіжного заходу. *Форум права*. 2018. № 1. С. 95–104. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/095-104-2018-1-----15-.pdf> (дата звернення: 21.04.2026).
6. Рожнова В.В. Значення наявних доказів при обранні запобіжного заходу: вітчизняне законодавство та міжнародні стандарти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. Вип. 85. С. 339–342. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a2348fd7-a15e-4e88-9a38-7c30ff82b2ff/content> (дата звернення: 21.04.2026).
7. Federal Rules of Evidence. 2021. URL: <https://www.rulesofevidence.org/> (дата звернення: 21.04.2026).
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Prade v. Germany (заява № 7215/10) від 3 березня 2016 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-160990> (дата звернення: 21.04.2026).
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Bouyid v. Belgium (заява № 23380/09) від 28 вересня 2015 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-157670> (дата звернення: 21.04.2026).

Horielova V. Yu. THE WEIGHT OF EVIDENCE: THE ETHICAL-EMPIRICAL DIMENSION OF «THE FIFTH ELEMENT»

The article examines the empirical verification of the concept of the weight of evidence as the 'fifth element' of criminal procedural evidence-gathering. It is established that the prior theoretical substantiation of this category requires testing against actual judicial practice. It is emphasised that such verification is of particular significance in the context of imposing interim measures, as it is here that the legislator expressly mandates the

investigating judge to consider the weight of the available evidence. A total of 32 judicial decisions published in the Unified State Register of Court Decisions for 2024-2025 have been examined; these fall within the jurisdiction of the district courts of the city of Kyiv, the general courts of appeal, and the Appeals Chamber of the High Anti-Corruption Court. A significant differentiation in judicial practice depending on the instance and the specialisation of the court is revealed. It is established that the Appeals Chamber of the High Anti-Corruption Court demonstrates exemplary application of the category of 'weight of evidence' with cogent reasoning, whereas courts of first instance predominantly disregard this category, and the general courts of appeal resort to descriptive constructions, avoiding the direct use of the term. It is established that the most common linguistic markers of implicit weight are the expressions 'based on assumptions', 'indirect corroboration', 'questionable sources', and 'lack of persuasiveness'. The necessity of legislative consolidation of criteria for the weight of evidence, as well as the development of methodological guidelines for judges regarding argumentation in the reasoning part of a decision, is noted. The conclusion is substantiated that, in judicial practice, the weight of evidence emerges not as a judge's subjective inner conviction, but as an ethical choice objectified through the text of the decision, which is amenable to scrutiny and criticism.

Keywords: *weight of evidence, judicial discretion, judicial ethics, Unified State Register of Court Decisions, criminal procedural standard, empirical study, linguistic markers, High Anti-Corruption Court.*

Дата першого надходження статті до видання: 28.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.09.2026